

BEDECS LÁSZLÓ

Rend a lelke

BARNÁS FERENC: MÁSIK HALÁL

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2012
298 oldal, 2800 Ft

”

Az önéletrajzi elemekkel átszőtt, egyes szám első személyben elmondott történetek állandó narrációs problémája, hogy az elbeszélő már a történetmesélés elején birtokában van mindazoknak az információknak, melyek az olvasó számára csak a könyvben előrehaladva válnak ismertté, ám ezekről hallgat, ezeket cselesen, félrevezetően adagolja, vagy szándékosan úgy tesz, mintha az adott pillanatban ő maga is információhiányban lenne. Pedig ő már a történeten túl van, és amikor mesél, pontosan tudja, merre fog haladni a sztori. Ezen a problémán legfeljebb a naplóforma tud segíteni, de Barnás Ferenc regénye épp akkor ér véget, amikor az elbeszélő elutazik egy alkotóházba, hogy az előttünk lévő regényt megírja, tehát a szövegben is kimondatik, hogy a történet megírásának időpontjában ötvenéves elbeszélő az ezt megelőző tíz év történetét arra visszatekintve mondja el. A pozícióját ráadásul azzal is erősíti, hogy az időrendet figyelmen kívül hagyva, az emlékezet megbízhatóságát rendszeresen megkérdőjelezve, sőt néhol az elbeszélő és a szereplő azonosságát is elbizonytalanítva mesél, nem egyszer azzal az ígérettel vágva el egy-egy történetfeleletet, hogy a későbbiekben visszatér a részletekre – ám a folytatással rendre adós marad. Egy olyan elbeszélővel van tehát dolgunk, aki szándékos nehézségeket állítva, visszatérő akadályokba ütköztetve engedi csak saját történetéhez közel az olvasót, tehát bizalmatlan és óvatos az olvasóval szemben, miközben nagyon sok értelmező-konstruáló feladatot bíz rá. A regény szerkezete, a mondatok oldalnyi hosszúsága, egyes szereplők többnevűsége (pl. Lászlóné, Grófnő és Madárka ugyanaz a személy), illetve az elhallgatott információk tovább nehezítik a történet követhetőségét, és még inkább elbizonytalanítanak a voltaképpeni elbeszélői célokat illetően.

De mindez bizonyára nem véletlen. A regény a főszereplő lelki összeomlásának és a mélyen depresszív, örülettel határos állapotból való kigyógyulásának története. De már abban sem lehetünk teljességgel biztosak, mi okozta a lelki össze-

omlást, az pedig még bizonytalanabb, gyógyulásnak tekinthetjük-e a regény végén megismert állapotot. Ez utóbbira jellemző, hogy a könyv korábbi kritikusi közül többen is úgy látják, a regény épp a gyógyulás lehetetlenségéről beszél, és szerintük a regény a megzavarodás elhatalmasodását írja le. Én azonban épp fordítottnak látom: a szöveg a gyógyulás egy lehetséges útját mutatja meg, és erre éppenséggel a regény megszületése a legjobb bizonyíték.

A traumatikus események több irányból is behatoltak az elbeszélő életébe, és ezek bármelyike okozhatta az összeomlását. Barnás célja azonban alighanem az volt, hogy ezek együttesét lássuk a valódi oknak, sőt, nemcsak kintről, de a főhősön belülről is jönnek az okok. A névtelen hős személyes élete tragédiába fut: egyetemi tanári állását és a megélhetéséhez ugyancsak fontos zenei karrierjét azért adja fel, mert egy Németországban megismert pincér barátja, aki sejtetően a szeretője is, vállalja az eltartását, amíg első regényét, a beszédes című *Átiratok*at megírja. Ez a titokzatos, a szövegből alig megismerhető barát azonban épp a regény elkészültekor lesz öngyilkos – de miért? Látszólag gyógyíthatatlan álmatlansága miatt, de tudjuk, őt a dél-afrikai apartheid kegyetlensége nyomasztja. A főhős ezzel elveszti legfontosabb érzelmi támaszát, a biztonságát és az egyetlen pénzforrását is: a huszadik századi nagy egzisztencialista regényekben megismerhető, univerzális magány tör rá, melyhez természetes módon kötődnek a kiszolgáltatottság, a félelem és a reménytelenség érzései. És mindezt csak erősíti az elbeszélő érzékenysége, amit a szerző az ide tartozó motívumok kiemelt ismétléseivel emel ki. Elmondja például, hogy a regénybeli író a Teréz körúton egy olyan házban lakik, ahol a század elején csak zsidó családok éltek – az ő második világháborús tragédiájuk, valamint e tragédia terhe is megjelenik az áldozatok lakásában élő elbeszélő előtt. A rendszeres rosszullétek közben többször látjuk az Andrássy út 60-at és találunk utalásokat az ott történetekre, látjuk egy korábbi munkahelyét, a vágóhidat is, és ott a halálfélelmet sugárzó állatszemeket. De ugyancsak gyakran visszatér egy a boszniai háborúban készült, hullahegyeket ábrázoló felvétel, mely egyszerre jelenti az elbeszélő számára az állandó fenyegetettséget, az elviselhetetlen igazságtalanságot és az emberi kegyetlenség elképzelhetetlen kiterjedését. Ráadásul Barnás úgy építi fel az elbeszélő körüli szociális hálót is, hogy abban csupa terhelt, elrontott életű, szomorú, vagy egyenesen kilátástalan helyzetű ember legyen. Az egyik szomszéd lánya szellemi fogyatékos és rákos, az esténként mániákusan járt budapesti utcákon csak a hajléktalanokat látjuk, de még a boltban is csak megalázott emberekkel találkozunk, a hős egyetlen munkahelyi barátja pedig ugyanúgy öngyilkos lesz, mint a német férfi a regény első felében.

Merthogy a könyv lényegében két részből áll: az első épp a német barát társ- és pénznélküliséget hozó öngyilkosságáig tart, a második pedig a belvárosi galéria teremőri állásának elnyerésével kezdődik. Az első rész a süllyedésé, aminek nem meglepő végkifejlete lenne az öngyilkosság vagy az elmeegógyintézet (a könyv elején a galériát az elbeszélő csak „intézetnek” hívja – jó példa ez az információk imént említett manipulálására), a második rész pedig a gyógyulásé, melyet elsősorban a galéria műalkotásai, másodsorban a munkahelyen kialakult, de a munka által a hétköznapokban is kialakított szigorú rend tesz lehetővé. Voltaképp egy személyes művészetterápiát látunk tehát: a tíz éven át, a hét hat napján nyolc órában teremőrként dolgozó, és még az ebédre csomagolt szendvicseit is a műalkotások között elfogyasztó elbeszélő a képek, szobrok és installációk jelentésén gondolkodva megért valamit az életből, valami olyat, amelyre aztán képes felépíteni széthullott személyiségét. Ez a személyiség pedig talán még a történet végén is szegyeült szerepben talál otthonra: saját életének is keretet ad, saját magát is rendre

kényszeríti, hogy másoktól el kell várnia a szabályszerű viselkedést. Hiszen teremőrként az a dolga, hogy rászóljon a számára egyre inkább szent helyként tisztelt kiállítóhelyen telefonálgató, nevetgélő, hangoskodó látogatókra – és ezt egy idő után már nemcsak élvezi, hanem igényli is. Zavarba kerül, ha valaki esetleg visszaszól neki: a világ rendje rendül meg ilyenkor benne. A képzőművészeti alkotásokkal kapcsolatos küzdelmes töprengések, a szellemivel való intenzív foglalkozás, az emlékek megértésére tett erőfeszítések végül tehát egyensúlyba hozzák az elbeszélő lelkét: megbékél a halál gondolatával, és elfogadja, hogy saját halálunktólünk függetlenül, folyamatosan készül, azaz sors-szerű – és ez lenne a címbe emelt „másik halál”, más így gondolni rá, mint félelemmel és szorongással. És mindez ezért különösen fontos állítása a könyvnek, mert a történet végső soron egy nagyon erős irodalmi hagyománnyal megy szembe, amiben a pusztulás, a vereség és a betegség kultusza sokkal erősebb, mintsem hogy anélkül végződhesen egy regény happy enddel, hogy azt ne érezzük érzégszerűnek, erőltetettnek vagy egyenesen kínosnak. Barnás Ferenc ebben a regényében ezt mégis meg tudja csinálni, még hozzá úgy, hogy a regényt felépítő „villanásokat” végig kézben tartja, az egyes cselekményszálakat aprólékosan kidolgozza, szereplőit gondosan felépíti és legalább kétféle nyelvet, kétféle narrációs technikát váltogat. A halálról beszél, az életről, a betegségről, a művészetről beszél, de a legtöbbet mégis az esendőségről mond.

GORAN DESPOTOVSKI